

Novembre 2024

n° 319

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11, car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://arieja.ieu-opm.com/>

LO MOT DEL PRESIDENT DEL CERCLE OCCITAN PROSPER ESTIEU DE PÀMIAS

Amigas, Amics,

Cada annada, amb la tardor, tornan los meteisses embestiaments que podèm pas i escapar : en octobre, las talhas que cal pagar (l'Estat a besonh de fòrça moneda) e lo cambiament d'ora (ganham una ora ; n'i a que son jamai contents e que tomban malauts res que d'i pensar !). Aquel cambiament nos alunha un chic de l'eveniment màger del mes de novembre, vòli parlar del Festenal de Pàmias, lo setzen ongan.

E que comença tre lo 5 a la mediatèca per l'estrena de doas mòstras remirablas que nos faràn tornar a la debuta del sègle passat pendent la Granda Guèrra. Cossí los peluts del Miègjorn an afrontat aquela terrible espròva ? Elis que parlavan l'occitan cada jorn, quina lenga utilizavan dins las trencadas ? La mòstra que nos ven del CIRDÒC e lo dejunar literari nos balharàn responsas. Poirem véser tanben la mòstra sus Dantoine, caricaturista carcassonés, mòstra realizada fa pauc per l'IEÒ-Ariège amb l'autorizacion de sa familha ; sos dessenh botan en valor sas qualitats artisticas mas tanben l'agach umanista que pòrta suls soldats al còr dels combats. De mancar pas !

Lo divendres 22 serà consacrat al cant e a la gastronomia ; es lo grop Mbraia Ton Bal ! que nos farà dançar, un grop extraordinari que son « instrument » màger es la votz dels cantaires. Dissabte 23, venètz vos divertir en participar a mantun talhièrs e vos meravilhar amb l'espectacle de contes d'Ives Durand « Lo rei de las agraulas ».

Ac vesètz, un programa de tria. Vos esperam nombroses, que sens vos lo Festenal poiriá pas contunhar ! Mancatz pas de reservar.

A lèu !

Daniel Pédoussat

PS : La lenga nòstra es pas totalament mòrta ; vesi dins lo jornal la dobertura Al Fossat d'una botiga novèla que vend

causas de l'endreit nomenada « L'estafignous » (sic!). I cal anar...

16/11/2024 a 17h30 a Lodèva (sala polivalenta) – *Es còit le fetge gras*. Pèça de teatre en occitan subretitolada en francés jogada pels Galejaires.

Contacte: 06.65.77.59.24

19/11/2024 a 14h30 a Lavaur (mercat cobèrt) – *La sopa al piston*. Pèça de teatre en occitan subretitolada en francés jogada pels Galejaires.

Contacte: 06.65.77.59.24

21/11/2024 a 18h30 a Pàmias (sala Espalioux) - Conferéncia de Daniel Pédoussat sus « L'occitan dans les noms de rues et la toponymie: l'exemple de Pamiers ». A gratis.

Contacte: 05.61.67.45.58

22 & 23/11/2024 a Pàmias – Festenal occitan (veire programa p. 2).

Contacte: 05.81.06.03.88 ostaloc09@orange.fr

23/11/2024 a 21h00 a Salles d'Aude (sala Le Cube) – *Transicion a Traucapairòls*. Pèça de teatre en occitan subretitolada en francés jogada pels Galejaires.

Contacte : 06.65.77.59.24

Festenal occitan de Pàmias !!! Novembre de 2024

Dissabte 16 de novembre: Mediatèca de Pàmias

10h00: Dejunar literari « Guèrra e lenga - Languet e guerre (1914-1918) »

Divendres 22 de novembre: Sala Fernan
14h30: Talhièr de cants pels Calandrons de Pàmias amb Arnaud Cance

18h30: Cantada dubèrta a totes (restitucion del talhièr de cants amb la Calandreta, talhièr de cants de Pascala Respaud, public...) seguida d'un aperitiu

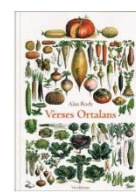
19h30: Repais (sopa, blanqueta e son acompanyament, tarta de pomas). Sus reservacion, menar sièta, veire, cobèrts.

21h00: Balèti amb MBraia « Ton Bal ! »

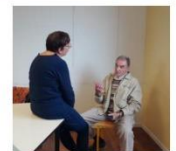
Remembre del recampament dels corses e talhièrs d'occitan del 12/10/2024

12/10/2024
Pàmias

Espaci
occitan

Dissabte 23 de novembre: Sala Fernan

15h00: Talhièrs diversas (cosina, origami, jòc de cartas, jòcs de societat...)
17h00: Espectacle de contes « Lo rei de las agraulas » amb Yves Durand

Del 5 al 30 de novembre (Mediatèca de Pàmias): mòstras « La guèrra vista per Dantoine - La guerre vue par Dantoine, La guèrra dessenhada per Dantoine » realizada per l'IEO d'Arièja e « Lenga(s) de guèrra: l'occitan et les langues de France dans la Grande Guerre » realizada pel CIRDOC de Besièrs.

5 de novembre a 18h00: estrena de las doas mòstras

Tarifes :

Repais + bal (sus reservacion) - normal : 18 € -12 ans : 5 €

Bal : normal : 8 € -12 ans : a gratis

Espectacle de contes : 5 €

Mòstras : a gratis

Entresenhas e reservacions :

Espaci occitan - 05 81 06 03 88 - ostaloc09@orange.fr

Istòria de mots d'Alan Vidal

Mots de flors

Un ramat de noms botanics, per parlar d'una flor, fuscàron creats cap al sègle XVII flairan bon las lengas scientificas de l'epòca, le grèc e le latin.

Per fèr polit la flor esandís sos petals, del latin *petalum* que designava una fuèlha de metal. Amassa les petals fan la coròla empruntat al latin *corolla* diminutiu de *corona* (corona).

Se paran d'un calici (del latin *calix* qu'es una copa), format pels sepals. Contraccion de *sceptrum* (scèptre que marca la superioritat) e de *petalum* ; normal, les sepals son al dessús dels petals.

L'organ femèla de la flor fa pensar a un pilon (o tanben piston) que se ditz en latin *pistillus*, tanben es nommat le pistil.

Las estaminas fan l'organ mascle, del latin *stamen* (fial). Produisson le pollèn, del latin *pollen* qu'es una farina de las mès fina. Le pollèn se tròba dins l'antèra de l'estamina. Le mot ven del latin *anthera* (remèdi compausat de flors).

Totas aquelas pèças qu'avèm parlat s'estacan sul receptacle, mot empruntat al latin *receptaculum* qu'es un endreit que reculhís.

Podèm trobar bractèas que son pichonas fuèlhas a la basa de la flor. Del latin *bractea* qu'es tanben una fuèlha de metal. Amassa fan l'involucre (diminutiu involucèla) del latin *involucrum* qu'es un estrop.

Las flors se pòdon gropar en inflorescència coma per exemple l'espig, l'ombèla, la grapa.... Calcat sul latin *inflorescere*, se cobrir de flors. La flor i es estacada per son pedoncul, del latin *pedunculus* qu'a le mème sens.

Plan d'autres mots de la mèma sòrta, descrivon detalhs de mès en mès complicats... les calharem.

La capèla

Pielòt de pèiras ordenadas en pregària intima
Mas que la pòrta clausa vos ten luènh dels secrets
E vos estaca afamats, dins una pensada ultima,
La dels vents perduts, dels orizonts sacrats.

Se sauretz pas jamès las lagremas que ragèron
E benesisquèron aquel luòc e i junhèron lors senses,
Le de las quistas tristas que per nos son marcas
Quand la vida se desfilarga que plegan nòstras
esperanças ?

La fenèstra cintrada, estrecha e solitària,
Pretend pas a cap de fèsta luminosa.
Ditz a pena, ditz, als que se pòdon calhar,
La preséncia discreta, la possibilitat urosa.

Capèla del desèrt, immutabla companha,
Amiga de mos laguis, qu'apaisa al delà,
Amassas les paures e les acompanyas,
Suls camins peiroses qu'escalán lors passes.

La campana de bronze s'es calada, probabla
deferéncia
Per las amnas paurassas qu'abitan aqueles luòcs
Ont res fuscàc pas mès polit qu'un sovenir
d'enfança
O que doas mans rufadas qu'imploravan los cèls.

***Jacques Pince
(octobre de 2024)***

**La cronica de
Claudina Ribèra-Solhà**

Las chaiotas (o chochons, o cristofinas, coma volgatz !)

Aquò òc, que n'é una trobalha !

Que i a ara uns quāntis ans, una amiga meva que'n portèc de La Reunion, e que me'n dèc duas, la prumèra andà tastar-la, la segonda andà plantar-la quand l'ora se presentariá.

Se non avètz jamès vistas, aquelas frutas que's presentan jos la fòrma de gròssas peras verdas, amb una pèl pus o mens rufada. Que devien chiu jaunencas un còp maduras. Quand desmarran, que méten al fons una possa amb fuelhòtas. Que las cal alavetz plantar, mes coma vien de zònas caudas, demorar que i aja pro calor.

Doncas que las enterram dedens la sèrra en abriu-mag. Alavetz la planta que comença de fèr lianas e de gròssas fuelhas plan nervuradas, que déishen de la sèrra, e que s'expandéishen pertot ont se pòden arrapar : bròcs, grillhats, arbes, autas plantas...

Enguan que n'avem tres. La una qu'é descuda e, seguint la clotura de l'òrt, a dreita e a gaucha, que va mèma colonisar le prat al-dessús. La segonda qu'è puejada entrò'l cap d'un perèr, que rend visita a las mongetas paishelairas del vesin. La derrèra, per aval, que s'a pres una partida del tet de la sèrra, puish passar aishús una cabanòta d'utisses, e mèma « esquatar » le grillhat de dejós !

Doncas una vegetacion espectaculara, amb lianas de pertot, de gròssas fuelhas. Que cal pr'aquò asaiuar les pès, pusque elis son dedens.

E aquò que da flors pro petitas, per duas, a junh-julhet. Las frutas que's fòrman pro lèu après, entrò la fin de l'agost. E a partir d'aquí que n'avançan de's fèr bèlas ; fin de seteme qu'òn ne pòt començar de cuélher e consomar'n.

Prumèra aturada : a l'entorn de 80. E desempueish, cadà setmana que se n'i ajusta una caisha. Ara que càen. E que va caler recuperar las derrèras abans que tòrre. Que'n siram a l'entorn de 200. De que fèr-mos passar la cassidèra !

Quin aprestar-las ? Andrè que las raspa, e que las mos minjam amb vinagreta. Tant que son juesas, la pèl qu'é trenda, qu'òn las pòt emploiar atal. Mes, a mesura que's fèn vielhas, que las cal pelar.

De còps que'n fèm gratins, amb d'autis legums : cojas, trufas, pòrres, naps... Iò que las m'estimi mès cuetas. Que las troceji en quāte, que las fè bolir a la cocòta dètz menutas. Que las eishequi e que dèishi refredar. Ara que's pelan güaireben totas solas ; aquí que las talhuqui, e que las passi a la padena, amb una persilhada agrementada de carnsalada talhucada, o d'un jus de salsissa. Qu'an un gost plan fin, que fèn pensar chiu als fonses d'escarchòfas, amb un reire-gost d'avelanas.

Ja i a sèque d'autas recèptas. A vos de las inventar e de las ensajar.

E a l'abric e dins l'escur, que's consèrvan tot l'ivèrn, e mèma una bona partida del printemps. Atal que non mon esfastiam cap.

Que n'avem fornit a totas las familhas nostas, e a un flòc de vesins e amics. Lèu que va devié una produccion del país !

De paréisser

La guerre vue par Dantoine/La guerra dessenhada per Dantoine

Dessenhs de Pierre Dantoine, caricaturista carcassonés, realizats dins las trencadas pendent la Granda Guerra (1914-1918)

58 paginas – 35 dessenhhs N&B e 8 dessenhhs colors

14 €

Editat per l'IEO d'Arièja